

بررسی وضعیت عناصر برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی دانشگاه علوم پزشکی ارتش با رویکرد یادگیری مادام‌العمر

*مژگان محمدی مهر^۱، علیرضا خوشدل^۲

تاریخ اعلام وصول: ۹۲/۵/۹

تاریخ اعلام قبولی مقاله: ۹۲/۷/۱۴

چکیده

مقدمه: دانشکده‌های پزشکی علاوه بر تعلیم دانش و مهارت‌های مورد نیاز، باید در تربیت و پرورش پزشکان در جهت کسب و توسعه‌ی مهارت‌های ویژه‌ای که آنان را به یادگیرندگان مادام‌العمری تبدیل کند، اهتمام ورزند. برنامه‌ی درسی از مهمترین ابزار پرورش مهارت و توانمندی در یادگیرندگان است. هدف از انجام این پژوهش بررسی وضعیت موجود برنامه درسی دوره پزشکی عمومی دانشگاه علوم پزشکی ارتش مبتنی بر رویکرد یادگیری مادام‌العمر بود.

مواد و روش‌ها: مطالعه به شیوه توصیفی تحلیلی در سال.... انجام گرفت. از پرسشنامه محقق ساخته، به منظور شناسایی وضعیت موجود یادگیری مادام‌العمر در برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی دانشگاه علوم پزشکی ارتش استفاده شد. تجزیه و تحلیل‌های داده‌ها با کمک نرم افزار SPSS ۱۶ و آمار توصیفی و استنباطی (آزمون t مستقل و پی‌رسون) انجام گرفت.

یافته‌ها: باتوجه به نتایج مطالعه، وضعیت کلی برنامه‌ی درسی فعلی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش با رویکرد یادگیری مادام‌العمر از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. وضعیت عناصر هدف، روش تدریس، ارزشیابی تحصیلی نسبتاً مطلوب و عناصر محتوا، نقش اساتید، وضعیت محیط آموزشی و امکانات مورد نیاز، وضعیت نسبتاً نامطلوبی دارد. بین وضعیت برنامه‌ی درسی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر و متغیرهای وضعیت سکونت و وضعیت تأهل تفاوت معنی‌داری وجود نداشت. همچنین بین وضعیت برنامه‌ی درسی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر و متغیر معدل رابطه معنی‌داری نبود اما با متغیر سن رابطه معنی‌داری وجود داشت. **نتیجه‌گیری:** با توجه به اهمیت یادگیری مادام‌العمر در حوزه‌ی پزشکی، پیشنهاد می‌شود جهت رفع نقایص موجود در برنامه‌ی درسی موجود و برنامه‌ریزی مؤثرتر تدابیر لازم اندیشیده شود.

کلمات کلیدی: یادگیری مادام‌العمر، برنامه درسی، آموزش پزشکی عمومی

مقدمه

تا دانش پزشکی دائماً در حال تغییر و تحول قرار گیرد به طوری که هر ۴ تا ۵ سال به طور متوسط ۵۰ درصد دانش پزشکی و در طول ۸ تا ۱۰ سال ۷۵ درصد آن کهنه شود بالطبع دانش و توانایی‌هایی که در پایان یک دوره‌ی آموزش آکادمیک پزشکی عمومی یا تخصصی کسب می‌گردد، برای کار درمانی در آینده

یادگیری مادام‌العمر امروزه به عنوان یکی از مهمترین توانمندی‌هایی مورد نیاز در عصر جامعه اطلاعاتی شناسایی می‌شود. توسعه یادگیری مادام‌العمر در تمام جنبه‌های زندگی به عنوان یک چالش آموزشی عمده جهانی ظهور یافته است (۱). جامعه اطلاعاتی موجب شده

۱- استادیار، ایران، تهران، دانشگاه علوم پزشکی آجا، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی (*نویسنده مسئول)
تلفن: ۰۲۱-۸۵۹۵۲۸۶۰ m.mohammadmehri@ajajums.ac.ir

۲- دانشیار، ایران، تهران، دانشگاه علوم پزشکی آجا، دانشکده پزشکی، گروه اپیدمیولوژی

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر با توجه به هدف تحقیق، از نوع کاربردی و بر اساس روش گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی تحلیلی است. جامعه آماری تمام دانشجویان دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارتش بود. جامعه نمونه، تمام دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارتش که طی ۶ ماه آینده از زمان توزیع پرسشنامه‌ی نظرسنجی فارغ‌التحصیل می‌شدند. از ابزار پرسشنامه محقق ساخته‌ای که بر اساس چارچوب مفهومی به دست آمده از مطالعه مبانی نظری و مصاحبه صاحب نظران، تهیه شده بود، به منظور شناسایی وضعیت موجود یادگیری مادام‌العمر در برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی دانشگاه علوم پزشکی ارتش، استفاده شد (۵). این پرسشنامه شامل ۵۰ سؤال پنج سنج‌ای لیکرت (خیلی زیاد- زیاد- تا حدودی- کم- خیلی کم) شامل ۶ گویه (هدف، محتوا، روش تدریس، روش ارزشیابی، نقش اساتید، جو آموزشی و امکانات و مورد نیاز) بود. روایی محتوایی پرسشنامه قبلاً با مشورت با چند تن از اساتید و صاحب نظران تایید گردیده است. پایایی پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۳۷/ تایید شد. محقق با حضور در بخش‌های مختلف بیمارستان‌های تابعه‌ی دانشگاه‌های علوم پزشکی ارتش، پرسشنامه‌ی را در بین دانشجویان پزشکی حاضر در این بخش‌ها، توزیع نمود که پس از تکمیل توسط دانشجویان در همان روز، پرسشنامه‌ها جمع‌آوری شد. در تجزیه و تحلیل داده‌های کمی حاصل از پرسشنامه از روش وزن‌دهی و ارزش‌گذاری استفاده شد. ابتدا مشخص شد که پاسخ‌گویان هر کدام از گزینه‌های مربوط به سؤال‌ها را با چه فراوانی علامت‌گذاری کرده‌اند. برای محاسبه‌ی امتیاز هر سؤال، به گزینه‌ی مطلوب‌ترین، امتیاز پنج و به گزینه‌ی نامطلوب‌ترین، امتیاز یک داده شد. با مشخص نمودن فراوانی پاسخ‌های مربوط به هر گزینه، امتیاز یک سؤال به شکل زیر محاسبه شد:

تعداد پاسخ دهندگان به هر سؤال ÷ (امتیازهای هر گزینه × فراوانی مربوط به آن گزینه) = امتیاز سؤال

برای تعیین میزان مطلوبیت هر سؤال، امتیاز مربوط به هر سؤال را بر اساس مقیاس نانلی (۱۹۶۷)، در یک طیف چهار دامنه که دارای چهار ارزش: مطلوب (۴-۵)، نسبتاً مطلوب (۳-۳/۹۹)، نسبتاً نامطلوب (۲-۲/۹۹) و نامطلوب (۱-۱/۹۹) است، قرار گرفت. تجزیه

کافی نمی‌باشد و نمی‌تواند متضمن مهارت‌های کافی در طول عمر حرفه‌ای پزشک باشد (۲). در مطالعات انجام گرفته در زمینه میزان توانایی‌های پزشکان در سال‌های پس از فارغ‌التحصیلی (در امتحانات گواهی مجدد پزشکان) (Recertification examination) نشان داده شده است که توانایی‌های پزشکان در زمینه‌ی تخصصی خود و در پاسخ به نوآوری‌های علمی در طی سال‌ها و با گذشت زمان کاهش می‌یابد که اتفاقاً این کاهش مربوط به عدم توانایی در کسب دانش جدید است، نه فراموشی قبلی (۳). از طرفی صاحبان علوم پزشکی در زمره افرادی هستند که کاهش اطلاعات در زمینه‌های علمی برای آنها و افراد جامعه‌ای که از خدمات آنها بهره می‌برند، ضایعات زیادی را به دنبال دارد. لذا کسب توانمندی‌ها و مهارت‌های لازم توسط دانشجوی پزشکی برای آنکه یادگیرنده‌ی مادام‌العمری باشد، اجتناب ناپذیر است.

محمدی مهر و همکاران (۱۳۹۰)، طی یک مطالعه کیفی شایستگی‌های مورد نیاز برای تربیت دانشجویان دوره‌ی پزشکی عمومی برای یادگیری مادام‌العمر را چهار تم: آگاهی و نگرش به پویایی علم و دانش پزشکی (انعطاف پذیری در برابر تغییرات دانش و علم، به روز بودن و تسلط در دانش اولیه و تخصصی و نگرش مثبت به یادگیری)، مهارت یادگیری خودراهبر (مهارت مطالعاتی، خلاقیت و نوآوری، مهارت مدیریت زمان، مهارت بازتاب بر عملکرد)، مهارت طبابت مبتنی بر شواهد (مهارت‌های فراشناخت، مهارت حل مسئله، مهارت تفکر انتقادی، دانستن الزامات نظام سلامت، مهارت سواد اطلاعاتی و پاسخگویی به جامعه)، مهارت‌های ارتباطی (مهارت ارتباط با مجامع علمی و انجمن‌ها و کنگره‌ها، مهارت ارتباط با استادان و دیگر دانشجویان برای سهمیم شدن در یافته‌های علمی آنان، مهارت حضور در شبکه‌های اجتماعی متخصصان پزشکی و تسلط بر زبان انگلیسی) و مهارت‌های یادگیری تلفیقی و بین حرفه‌ای (مهارت دانش علوم پایه و بالینی و مهارت یادگیری بین حرفه‌ای در محیط کار) برشمردند (۴).

با توجه به عدم اطلاعات در زمینه وضعیت برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش، این پژوهش با هدف تبیین وضعیت عناصر برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش برای تربیت پزشکان مادام‌العمر صورت گرفته است.

نانلی، وضعیت کلی محتوای در برنامه‌ی درسی فعلی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش با رویکرد یادگیری مادام‌العمر، وضعیت نسبتاً نامطلوبی دارد.

بر اساس نتایج این مطالعه در ارتباط با عنصر روش تدریس، استفاده از به شیوه‌ی سخنرانی فعال همراه با پرسش و پاسخ و بحث در مقطع علوم پایه و بالینی، استفاده از شیوه‌های متنوع تدریس مانند بحث گروهی، یادگیری مبتنی بر مسئله در مقطع بالینی و استفاده از سبک‌های مختلف در تدریس از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است. همچنین با توجه به نتایج، شیوه‌های تدریس تقویت کننده‌ی یادگیری خودراهر، استفاده از شیوه‌های متنوع تدریس مانند بحث گروهی، یادگیری مبتنی بر مسئله در مقطع علوم پایه همچنین استفاده از یادگیری الکترونیکی در برنامه‌ی درسی فعلی از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. با میانگین $3/04$ بر اساس مقیاس نانلی، به طور کلی وضعیت روش تدریس در برنامه‌ی درسی فعلی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش با رویکرد یادگیری مادام‌العمر نسبتاً مطلوب است.

استفاده از شیوه‌های متنوع در ارزیابی مانند انجام تکالیف توسط دانشجو، آزمون عملکرد، پورت فولیو در مقطع علوم پایه و بالینی از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است. اساتید به ارزشیابی پایانی (تراکمی) در مقطع علوم پایه و بالینی تأکید بیشتری دارند. شیوه‌های ارزیابی مهارت حل مسئله و خودارزیابی نیز از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. با میانگین $3/12$ بر اساس مقیاس نانلی، عنصر روش ارزشیابی نسبتاً مطلوب است.

بر اساس نتایج، تأکید اساتید به استفاده از روش‌های فعال در تدریس، نقش استاد به عنوان راهنما و آشنایی با دانش روز از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است. دیگر نقش‌ها از جمله نقش الگویی اساتید، نقش آنها در هدایت دانشجویان در جستجوی اطلاعات، تسلط اساتید در استفاده از روش‌های متنوع تدریس و ارتباط علمی با دانشجویان در خارج از کلاس از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. با میانگین $2/53$ بر اساس مقیاس نانلی، وضعیت نقش اساتید در برنامه‌ی درسی فعلی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش با رویکرد یادگیری مادام‌العمر نسبتاً نامطلوب است.

نتایج حاصل از تحلیل پرسشنامه و میانگین نمرات سؤالاتی که در ارتباط با وضعیت محیط آموزشی و امکانات مورد نیاز نشان

و تحلیل‌های پرسشنامه‌ها توسط نرم افزار SPSS ۱۶ در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی صورت گرفت. در این پژوهش، ملاحظات اخلاقی شامل جلب رضایت آگاهانه شرکت کنندگان در پژوهش، توضیح قبل از دادن پرسشنامه در مورد اهداف پژوهش و محرمانه بودن هویت اشخاص رعایت شد.

یافته‌ها

تعداد مشارکت کنندگان در مطالعه‌ی جهت تکمیل پرسشنامه‌ی ۲۴ نفر مرد بودند. میانگین سنی شرکت کنندگان $26/50$ سال با انحراف معیار $1/40$ بود و میانگین معدل آنها $14/66$ بود. ۱۷ نفر مجرد و ۷ نفر متأهل بودند. ۱۲ نفر خوابگاهی و ۱۲ نفر غیرخوابگاهی بودند. بر اساس میانگین به دست آمده از کل سؤال‌های پرسشنامه ($2/87$) و با توجه به مقیاس قضاوت نانلی، وضعیت کلی برنامه‌ی درسی فعلی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش با رویکرد یادگیری مادام‌العمر نسبتاً نامطلوب است. با توجه به نتایج حاصل از تحلیل پرسشنامه و میانگین حاصل از نمرات سؤالاتی که در ارتباط با عنصر هدف می‌باشد، مشخص گردید که توجه به مهارت تفکر انتقادی، مهارت یادگیری خودراهر، مهارت مفهوم سازی مسئله و مهارت حل مسئله، نگرش مثبت به یادگیری و پویایی علم و دانش، مهارت طبابت مبتنی بر شواهد و مهارت بازتاب بر عملکرد در اهداف برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است. اهدافی همچون ایجاد نگرش به طبابت مبتنی بر شواهد، مهارت یادگیری تلفیقی، مهارت جستجوی علمی و تقویت روحیه خلاقیت در دانشجویان از وضعیت نسبتاً نامطلوب برخوردار است. به طور کلی بر اساس میانگین کل سؤال‌ها $3/07$ در عنصر هدف مشخص می‌گردد که وضعیت هدف در برنامه‌ی درسی فعلی دوره‌ی پزشکی عمومی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر، نسبتاً مطلوب است.

بر اساس نتایج، واحد زبان انگلیسی، مهارت‌های مطالعاتی، مهارت ارتباطی، مهارت مدیریت زمان، سبک یادگیری فردی و حرفه‌ی پزشکی، مهارت طبابت مبتنی بر شواهد، مهارت سواد اطلاعاتی، آشنایی با الزامات نظام سلامت و آشنایی با حرفه پزشکی در بدو ورود به دانشکده‌ی پزشکی در برنامه‌ی درسی فعلی از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. با میانگین $2/42$ بر اساس مقیاس

مادام‌العمر و متغیر معدل دانشجویان با $(Sig=0/108)$ رابطه معنی داری وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

جهانی شدن نتایج و فرآیندهایی را به همراه داشته است که یادگیری مهارت‌های جدید و شایستگی‌ها از اهمیت بالایی برخوردار شده است. یادگیری چگونه آموختن، حل مسئله (problem solving)، درک نقادانه (critical understanding) و یادگیری آتیه نگر (anticipatory learning)، تنها بخشی از مهارت‌های اصلی و شایستگی‌های مورد نیاز افراد به شمار می‌رود (۶). سرعت تغییرات در نظام سلامت و نیازهای جامعه، بیانگر لزوم بازنگری در آموزش پزشکی است، به نحوی که پزشکانی متناسب و آماده رویارویی با مشکلات قرن بیست و یکم تربیت نماید. دوره‌های آموزش پزشکی عمومی باید دانشجویان را برای یادگیری مستقل و مادام‌العمر آماده نماید. اهمیت این موضوع برای دانشجویان پزشکی، به جهت افزایش مهارت‌های قابل انتقال مورد نیاز برای تداوم موفقیت‌آمیز یادگیری است که مورد تأکید بیانیه‌ی شورای آموزش پزشکی درباره‌ی پزشکان فردا قرار گرفته است (۷). یکی از اهداف مهم آموزش پزشکی در قرن بیست و یکم تربیت یادگیرندگانی دارای شایستگی‌های مورد نیاز برای یادگیری مادام‌العمر است. به بیان دانولد شون (Donald Schon (۱۹۸۷)، خبره شدن در دانش حرفه‌ای در پزشکی یک حوزه‌ی وسیعی را شامل می‌شود. دانش در عمل (Knowledge in action) با بازتاب بر عمل (Reflection in action) رشد می‌یابد. لذا برای آنکه دانش تخصصی و یک مهارت مفید باشد، دانشجو باید جنبه‌های عمومی آن را در وضعیت‌های مختلف شناسایی نماید. مدرسان باید

می‌دهد که کتابخانه دانشگاه علوم پزشکی ارتش مجهز به منابع مرجع، مجلات علمی و کتب است. محیط آموزشی حاکم بر برنامه‌ی درسی فعلی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش، استادمحور می‌باشد. از نظر انگیزشی و ترغیب دانشجویان به دنبال کردن فعالیت‌های علمی، تقویت فعالیت‌های یادگیری مستقل، وضعیت نسبتاً نامطلوبی دارد. نتایج این پژوهش، بیانگر نامناسب بودن تجهیزات کلاس درس با شیوه‌های متنوع تدریس و برگزاری بحث‌های گروهی و یادگیری در گروه کوچک است. امکان دسترسی به مقالات و مجلات علمی معتبر و مورد نیاز در سایت رایانه‌ای دانشکده از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. به طور کلی، وضعیت محیط آموزشی و امکانات مورد نیاز در برنامه‌ی درسی فعلی دوره‌ی پزشکی عمومی دانشگاه علوم پزشکی ارتش با رویکرد یادگیری مادام‌العمر با میانگین $2/84$ بر اساس مقیاس نانلی، از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. وضعیت کلی هر یک از عناصر برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش در جدول ۱ آورده شده است.

اطلاعات استخراج شده از آزمون t مستقل و تجزیه و تحلیل آن نشان می‌دهد مقدار معنی‌دار به دست آمده بین وضعیت برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر و متغیر وضعیت تأهل با $(Sig=0/206)$ همچنین متغیر وضعیت سکونت با $(Sig=0/830)$ تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

اطلاعات استخراج شده از آزمون همبستگی پیرسون و تجزیه و تحلیل آن نشان می‌دهد که بین وضعیت برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر و متغیر سن دانشجویان با $(Sig=0/801)$ رابطه معنی‌داری وجود دارد اما بین وضعیت برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی با رویکرد یادگیری

جدول ۱- وضعیت عناصر برنامه‌ی درسی پزشکی عمومی ارتش با رویکرد یادگیری مادام‌العمر

عناصر	میانگین	وضعیت
هدف	۳/۰۷	نسبتاً مطلوب
محتوا	۲/۴۲	نسبتاً نامطلوب
روش تدریس	۳/۰۴	نسبتاً مطلوب
روش ارزشیابی	۳/۱۲	نسبتاً مطلوب
نقش اساتید	۲/۹۵	نسبتاً نامطلوب
جو آموزشی و امکانات و ابزار	۲/۸۴	نسبتاً نامطلوب
وضعیت کلی برنامه درسی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر	۲/۹۰	نسبتاً نامطلوب

که در دانشکده‌های پزشکی جهان به میزان ۶۶ درصد، از سال‌های قبل از بالینی و ۵۰ درصد در سال‌های بالینی، از روش مسئله استفاده می‌نمایند (۱۱). در مطالعه امینی و فضلی نژاد (۱۳۸۹)، توانایی مهارت‌های تفکر انتقادی در ۱۵۰ نفر از دانشجویان پزشکی شیراز در سال ۱۳۸۷ بررسی شد. نتایج این تحقیق نشان دهنده‌ی ضعیف بودن دانشجویان پزشکی شیراز در بهره‌گیری از قابلیت‌های تفکر انتقادی بود. در این مطالعه میانگین متوسط نمره‌ی تفکر انتقادی دانشجویان از متوسط میانگین تفکر انتقادی در کشورهای خارجی کمتر بوده است (۱۲). به نظر پژوهشگران علت این موضوع را می‌توان در نحوه‌ی تدریس و الگوهای آموزشی مورد استفاده، جستجو نمود. زیرا از یک سو مراکز آموزشی و الگوهای آموزشی تنها به عنوان مخازن اطلاعات‌اند. از سوی دیگر اساتید صرفاً به عنوان سخنرانان و انتقال دهندگان اطلاعات باعث شده‌اند، دانشجو به جای ارتقای مهارت لازم در جهت تفکر و استدلال و استفاده‌ی صحیح و مناسب از مهارت‌های تفکر انتقادی در موقعیت‌های مختلف و مطالعه به شیوه‌ی تفکر نقاد تنها به خواندن کتب درسی و حفظ اطلاعات و امتحان دادن اکتفا کند.

واحد زبان انگلیسی، مهارت‌های مطالعاتی، مهارت ارتباطی، مهارت مدیریت زمان، سبک یادگیری فردی و حرفه‌ی پزشکی، مهارت طبابت مبتنی بر شواهد، مهارت سواد اطلاعاتی، آشنایی با الزامات نظام سلامت و آشنایی با حرفه پزشکی در بدو ورود به دانشکده‌ی پزشکی در برنامه‌ی درسی فعلی از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. این مطلب بیانگر آن است که محتوای فعلی مناسب با رویکرد یادگیری مادام‌العمر نمی‌باشد. در توافق با یافته‌های مطالعه حاضر، توکل و همکاران، در یک مطالعه‌ی پژوهشی بیان می‌دارند، شواهد موجود در ارتباط با وضعیت برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی بیانگر عدم آموزش مهارت‌های ارتباطی در برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی در ایران است (۱۰). نتایج مطالعه‌ی دیگر در ارتباط با وضعیت محتوای در برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، بقیه الله و آزاد تهران نیز بیانگر وضعیت نسبتاً نامطلوب محتوا با رویکرد یادگیری مادام‌العمر است (۵). بر اساس مطالعات انجام شده، به نظر می‌رسد دانش‌آموختگان پزشکی در زمینه‌ی مهارت‌های عمومی ارتباطی، کمبود آموزشی دارند. اکثریت اساتید دانشگاه علوم پزشکی، نگرش مثبتی نسبت به

به دانشجویان در کاربردی کردن دانش راهبردی و مهارت‌هایشان از طریق بازاندیشی فکورانه، مباحثه درباره‌ی شباهت و تفاوت‌ها و اینکه چگونه، چرا و چه زمانی یک راهبرد مناسب را استفاده نمایند، کمک کنند (۸).

بر اساس نتایج مطالعه‌ی حاضر وضعیت برنامه‌ی درسی فعلی دوره‌ی پزشکی ارتش با رویکرد یادگیری مادام‌العمر نسبتاً نامطلوب است. مروری بر منابع بیانگر آن است که برنامه‌ی درسی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر، باید دانشجوی محور باشد. نتایج مطالعات نشان می‌دهد، آموزش سنتی دانشجویان پزشکی را برای یادگیری مادام‌العمر آماده نمی‌کند و هیچگونه تأثیری بر یادگیری خودراهبر (Self-directed learning) در دانشجویان ندارد و در مقایسه با آن، برنامه‌های درسی مبتنی بر حل مسئله، باعث افزایش یادگیری خودراهبر در دانشجویان می‌گردد (۹). نتایج مطالعه محمدی مهر و همکاران (۱۳۹۰)، در ارتباط با وضعیت هدف در برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، بقیه الله و آزاد تهران نیز بیانگر وضعیت نسبتاً نامطلوب هدف با رویکرد یادگیری مادام‌العمر است (۵). توکل و همکاران طی پژوهشی کیفی، بیان می‌دارند علی‌رغم تأکیدات صورت گرفته بر اهمیت اصلاح آموزش پزشکی، تقریباً تمام دانشکده‌های پزشکی ایران هنوز برنامه‌ی درسی را به شیوه‌ی سنتی با رویکرد مبتنی بر رشته علمی (discipline-based approach)، معلم محور (teacher-centered) و مبتنی بر بیمارستان (hospital-based) بدون واحدهای (modules) انتخابی اجرا می‌نمایند (۱۰).

در مطالعه حاضر، مشخص شد که توجه به مهارت تفکر انتقادی، مهارت یادگیری خودراهبر، مهارت مفهوم سازی مسئله و مهارت حل مسئله، نگرش مثبت به یادگیری و پویایی علم و دانش، مهارت طبابت مبتنی بر شواهد و مهارت بازتاب بر عملکرد در اهداف برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است. در توافق با یافته‌های این مطالعه، بیابانگردی و همکاران (۱۳۸۴) بیان نموده‌اند که مهارت حل مسئله در دانش‌آموختگان پزشکی کمتر ایجاد شده است. بر اساس نتایج مطالعه آنان، دانشجویان دانشکده‌های پزشکی ایران، از یادگیری بر اساس روش مسئله در سال‌های بالینی، به میزان ۵۱/۱۱ درصد و در سال‌های قبل از بالینی ۲۲/۲ درصد استفاده می‌کنند، در حالی

درسی فعلی دوره‌ی پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، بقیه الله و آزاد تهران در مجموع بیانگر وضعیت نسبتاً نامطلوب روش تدریس مبتنی رویکرد یادگیری مادام‌العمر است (۵).

نتایج این مطالعه نشان داد که استفاده از شیوه‌های متنوع در ارزیابی مانند انجام تکالیف توسط دانشجو، آزمون عملکرد، پورت فولیو در مقطع علوم پایه و بالینی از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است و اساتید به محفوظات تأکیدی ندارند. اما شیوه‌های ارزیابی مهارت حل مسئله و خودارزیابی از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. در توافق با یافته‌های پژوهش، مصری (۱۳۹۰)، طی یک مطالعه‌ی توصیفی و تحلیلی، کلیه‌ی آزمون‌های چندگزینه‌ای پایان ترم و میان ترم مقطع علوم پایه و فیزیوپاتولوژی و کارآموزی دانشجویان پزشکی تبریز را در نیمسال اول ۸۸ با استفاده از نرم افزار تحلیل آزمون مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار داد. پس از آن از طریق پرسشنامه، میزان آشنایی ۱۸۵ نفر از اساتید گروه علوم پایه و بالینی با شاخص‌ها و اصطلاحات مرتبط با آزمون را مورد بررسی و تحلیل قرار داد. وی در ادامه بیان داشت، بررسی یافته‌ها نشانگر آن است که نتایج و میانگین‌ها در حد انتظار نبوده و آزمون‌های فعلی نمی‌تواند آنطور که شاید و باید دانشجو را بصورت عادلانه ارزیابی نموده و ضمن سنجش تغییر رفتار آموزشی، دانشجویان قوی را از ضعیف تفکیک نماید. لزوم جهت‌گیری تصمیم‌گیران به سمت توانمندسازی اساتید در زمینه‌ی طراحی بهینه سؤالات چندگزینه‌ای و آشنایی با چگونگی تفسیر نتایج تحلیل آزمون‌ها امری ضروری و انکارناپذیر است (۱۸). نتایج مطالعه پژوهشی در ارتباط با وضعیت عنصر روش ارزشیابی در برنامه‌ی درسی فعلی دوره‌ی پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، بقیه الله و آزاد تهران نیز بیانگر وضعیت نسبتاً نامطلوب ارزشیابی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر است (۵). نتایج مطالعه‌ی پژوهشی دیگر، در ارتباط با کیفیت آموزش بالینی از دیدگاه کارآموزان و کارورزان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد بیانگر آن است که دانشجویان میزان اطلاع رسانی و توجیه اهداف آموزشی در هر بخش، تناسب آموزش ارائه شده با نیاز پرشک عمومی، کفایت دوره برای آماده سازی دانشجویان جهت ایفای نقش پزشکی عمومی و روش‌های آموزشی را بر اساس مقیاس مطالعه، ضعیف و ارزشیابی مرسوم در بخش‌ها را بسیار ضعیف ارزیابی نمودند. در مجموع کیفیت

آموزش مهارت‌های ارتباطی داشته و لزوم آن را احساس نموده‌اند (۱۳). در مطالعه‌ی پژوهشی در ارتباط با سواد رایانه‌ای و سواد اطلاعاتی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه بیان داشتند، ارزیابی مهارت‌های مربوط به سواد رایانه‌ای و سواد اطلاعاتی دانشجویان، ضعف‌ها و کمبودهای روشنی را نشان می‌دهد. (۱۴) در دانشگاه علوم پزشکی زنجان، بیشترین مشکلات دانشجویان پزشکی در ارتباط با مهارت‌های مطالعاتی به ترتیب در زمینه‌ی مدیریت زمان، تمرکز حین مطالعه، سرعت مطالعه، یادداشت‌برداری، عادات مطالعه و درک مطلب بوده است (۱۵). همچنین در مطالعه‌ی حسینی و همکاران (۱۳۸۷)، مهارت‌های مطالعاتی شامل مهارت مدیریت وقت، مهارت تمرکز، مهارت یادداشت‌برداری، مهارت خواندن و مهارت امتحان دادن در دانشجویان مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش تنها ۳۰ درصد از دانشجویان از نظر مهارت مطالعه در وضعیت خوبی بوده‌اند (۱۶).

بررسی برنامه‌ی اصلاحات دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی نشانگر مداخلاتی در برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی این دانشگاه است که این مداخلات عبارتند از: ارائه‌ی واحد مهارت مطالعاتی، ارائه‌ی ۲ واحد تکنولوژی اطلاعاتی و واحد عملی مبانی طبابت مبتنی بر شواهد، دوره‌های تماس زودرس با بیمار، تماس با جامعه (پاسخگویی به جامعه) و ارائه واحدهای انتخابی (۲).

بر اساس نتایج مطالعه‌ی حاضر، استفاده از به شیوه سخنرانی فعال همراه با پرسش و پاسخ و بحث در علوم پایه و بالینی، استفاده از شیوه‌های متنوع تدریس مانند بحث گروهی، یادگیری مبتنی بر مسئله در مقطع بالینی و استفاده از سبک‌های مختلف در تدریس از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است. همچنین با توجه به نتایج، شیوه‌های تدریس تقویت‌کننده یادگیری خودراهبر، استفاده از شیوه‌های متنوع تدریس مانند بحث گروهی، یادگیری مبتنی بر مسئله در مقطع علوم پایه و استفاده از یادگیری الکترونیکی در برنامه‌ی درسی فعلی از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. بسیاری از پژوهشگران، روش‌های یاددهی - یادگیری برای پرورش پزشک یادگیرنده‌ی مادام‌العمر را یادگیری فعال و دانش‌محور با تکیه بر یادگیری نظریه‌ی بزرگسالان بیان نموده‌اند و تئوری سازنده‌گرایی را اساس رویکرد دانش‌محور بیان نموده‌اند (۱۷). نتایج مطالعه محمدی مهر و همکاران (۱۳۹۰)، در ارتباط با وضعیت روش تدریس در برنامه‌ی

نبودن کلاس درسی اشاره نمودند. همچنین به نظر دانشجویان مدت آموزش علوم پایه نامناسب بوده و زیاد بودن دروس عمومی از علل طولانی شدن دوره‌ی پزشکی بیان شده است. ادغام دروس علوم پایه و بالینی از سوی اکثریت دانشجویان مطرح گردید. با نگاه کلی به نتایج این تحقیق، نگرش دانشجویان دانشکده‌ی پزشکی اراک به مقوله‌ی کیفیت آموزش پزشکی این دانشگاه نسبتاً منفی می‌باشد. در مقابل در مطالعه‌ای که فرزین‌پور در دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام داد، ۸۱ درصد همه گروه‌ها از آموزش خود راضی بوده‌اند (۲۱). مطالعه‌ی دیگر در رابطه با وضعیت و امکانات آموزشی بیانگر نارضایتی دانشجویان از بی‌توجهی به وضعیت صندلی‌های کلاس، نور کلاس‌ها، ساعات خدمات‌رسانی کتابخانه‌ها بود (۲۰). در مطالعه‌ای دیگر، میزان رضایتمندی کلی دانشجویان از وضعیت امکانات و خدمات آموزشی دانشگاه علوم پزشکی سبزوار در حد متوسط گزارش شده است (۲۲).

با توجه به اهمیت تربیت پزشک مادام‌العمر، لازم است شایستگی‌های مورد نیاز در تدوین اهداف برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی مورد استفاده قرار داد. یافته‌های پژوهش، وضعیت فعلی یادگیری مادام‌العمر را در برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی ارتش تا اندازه‌ای مشخص کرد. بر اساس نتایج به دست آمده در این خصوص، عنصر برنامه‌ی درسی مرتبط با یادگیری مادام‌العمر به ویژه در بُعد محتوا و وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. لذا توصیه می‌شود مسئولان آموزشی دانشکده‌ی پزشکی و کمیته برنامه‌ریزی درسی آن دانشکده با بازنگری محتوای آموزشی جهت بهبود وضعیت موجود تدابیر لازم را بیندیشند. در جهت بهبود محتوای برنامه‌ی درسی لازم است شایستگی‌های مهارت سواد اطلاعاتی، مهارت جستجوگری و پژوهش، اصول مهارت فراشناخت، مهارت ارتباطی حرفه‌ای، اصول مهارت طبابت مبتنی بر شواهد، مهارت مطالعاتی، زبان انگلیسی، مواجهه زودرس با بیمار، واحد تماس با جامعه و آشنایی با حرفه‌ی پزشکی در قالب واحد درسی یا کارگاه آموزشی به دانشجویان ارائه گردد. برای ایجاد انگیزه و نگرش مثبت به یادگیری در دانشجویان بایستی واحدهای انتخابی در نظر گرفته شود تا دانشجو بتواند علایق و نیازهای آموزشی خود را دنبال کند. با توجه به جایگاه فناوری اطلاعات و تکنولوژی در حوزه‌ی پزشکی لازم است بخشی از محتوای هر واحد درسی به آموزش دانشجویان با

آموزشی دوره‌ی پزشکی عمومی از دیدگاه دانشجویان ضعیف ارزیابی گردید. بر اساس این نتایج آموزش پزشکی ارائه شده با وضعیت مطلوب فاصله زیادی داشته و پاسخگوی نیازهای حرفه‌ای دانشجویان پزشکی نمی‌باشد (۱۹).

بر اساس نتایج پژوهش حاضر، تأکید اساتید به استفاده از روش‌های فعال در تدریس، نقش استاد به عنوان راهنما و آشنایی با دانش روز از وضعیت نسبتاً مطلوبی برخوردار است. دیگر نقش‌ها از جمله نقش الگویی اساتید، نقش آنها در هدایت دانشجویان در جستجوی اطلاعات، تسلط اساتید در استفاده از روش‌های متنوع تدریس و ارتباط علمی با دانشجویان در خارج از کلاس از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. در همین راستا عملکرد اساتید به عنوان یک الگو، در دانشکده‌ی پزشکی بندرعباس بارز نمی‌باشد و به نظر محقق این معضل محدود به دانشکده پزشکی بندر عباس نبوده و خطری است که آموزش علوم پزشکی کشور را تهدید می‌نماید و نیازمند بررسی‌های جدی می‌باشد. نتیجه قابل توجه دیگر در این پژوهش، ضعف اساتید در مشارکت دادن دانشجو در بحث و تمایل آنها به استفاده از روش‌های تدریس استاد محور بود (۲۰). نتایج مطالعه محمدی مهر و همکاران (۱۳۹۰)، در ارتباط با وضعیت نقش اساتید در برنامه‌ی درسی فعلی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر در دوره‌ی پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، بقیه الله و آزاد تهران نیز بیانگر وضعیت نسبتاً نامطلوب این عنصر است (۵).

نتایج پژوهش حاضر بیانگر نامناسب بودن تجهیزات کلاس درس با شیوه‌های متنوع تدریس و برگزاری بحث‌های گروهی و یادگیری در گروه کوچک است. امکان دسترسی به مقالات و مجلات علمی معتبر و مورد نیاز در سایت رایانه‌ای دانشکده از وضعیت نسبتاً نامطلوبی برخوردار است. در توافق با این نتایج پژوهش حاضر، بر اساس مطالعه‌ی پژوهشی در دانشگاه‌های علوم پزشکی تهران، بقیه الله و آزاد تهران، وضعیت عنصر تجهیزات و امکانات در برنامه‌ی درسی فعلی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر نسبتاً نامطلوب است (۵). با توجه به نتایج مطالعه‌ی نصری و همکاران (۱۳۸۸)، دانشجویان دانشکده‌ی پزشکی اراک در قسمت تجهیزات، به نامناسب بودن فضای سالن کنفرانس، عدم تنوع کافی وسایل کمک آموزشی، مناسب نبودن فضای کتابخانه، عدم وجود کتاب‌های مورد نیاز در کتابخانه، عدم وجود امکانات آزمایشگاهی در آزمایشگاه و مناسب

جهت بهبود وضعیت مذکور و رفع نقایص موجود با بهره‌گیری از استانداردها و ویژگی‌های جو آموزشی و امکانات مورد نیاز بستر لازم برای تقویت توانمندی‌های لازم در دانشجویان پزشکی فراهم نمایند. در ارتباط با ویژگی‌های استاد در رویکرد یادگیری مادام‌العمر در برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی، پیشنهاد می‌شود برنامه‌های بازآموزی مدون برای آشناسازی و توانمندسازی اساتید برگزار گردد. در برنامه‌ی درسی دوره‌ی پزشکی عمومی با رویکرد یادگیری مادام‌العمر، لازم است اساتید نقش تسهیل‌گر و راهنما، نقش الگویی، یادگیرنده‌ی مادام‌العمر، دارای صلاحیت‌های حرفه‌ای، تسلط بر دانش تخصصی، دارای دانش تجربه‌ای و ایجاد انگیزه در دانشجویان را دارا باشند.

تشکر و قدردانی

بدینوسیله از همکاری کارشناس آموزش بالینی دانشکده پزشکی و کلیه دانشجویانی که در این پژوهش مشارکت نمودند سپاسگزاری می‌گردد.

References

- Collins J. Education techniques for lifelong learning: Lifelong learning in the 21st century and beyond. *Radiographics* 2009; 29 (2): 613-22.
- Yazdani S, Hoseini F, Homayoni zand R. [Reform in general medical degree curriculum]. Tehran: Shahid Beheshti University [Persian]
- Emamai H, Aghdasi M, AA. [Electronic learning in medical education]. *Pejouhesh* 2009; 33 (2): 102-11. [Persian].
- mohammadimehr m, Malaki h, Abbaspour A, khoshdel A. Investigation Necessary Competencies for Life Long Learning in Medical Students. *Iranian Journal of Medical Education* 2012; 11 (8): 961-75. [Persian].
- Mohammadimehr M. [Tarahi va Etebarsnaje olgoye barnameh darsie doreh pezeszki omoomi ba roykarde yadgirie madamolomr] [Dissertation]. Tehran: Daneshgahe Alameh Tabatabaai; 2010. [Persian]
- Medel-Añonuevo C, Ohsako T, Mauch W. Revisiting lifelong learning for the 21st century. Produced and printed in the Philippine: UNESCO Institute for Education; 2001.
- Whittle SR, Murdoch-Eaton DG. Lifelong learning skills: how experienced are students when they enter medical school? *Medical Teacher* 2004; 26 (6): 576-8.
- Bolhuis S. Towards process-oriented teaching for self-directed lifelong learning: A multidimensional perspective. *Learning and instruction* 2003; 13 (3): 327-47.
- Dieber JM. A comparison between traditional and problem-based learning medical students as self-directed continuing learners [Dissertation]. North Dakota: The University of North Dakota; 1994. [en]
- Tavakol M, Murphy R, Torabi S. Medical education in Iran: an exploration of some curriculum issues. *Medical education online* 2009; 11; 5.
- Biabangard Z, Soltani Arabshahi SK, Amini A, Shekarabi R, Yadavar Nikraves M. [Role of Basic Science Courses on Promoting the Medical Graduate's Competencies in Medical Schools of Iran]. *Iranian Journal of Medical Education* 2005; 5 (1): 13-23. [Persian].
- Amini M, Fazlinejad N. [Critical thinking skill in Shiraz University of medical sciences students]. *Hormozgan Medical Journal* 2010; 4 (3): 213-8. [Persian].
- Zamani A, Shams B, Moazzam E. Communication Skills Training for Physicians as a Strategy for Enhancing Patients' Satisfaction: A Model for Continuing Education. *Iranian Journal of Medical Education* 2004; 4 (1): 15-22.
- Lotfnejadafshar H, Habibi S, Ghaderipakdel F. [Evaluation of Urmia Medical Students' Knowledge of Computers and

- Informatics]. Health Information Management 2007; 4 (1): 33-41. [Persian].
- 15- Nourian Aa, Mousavinasab N, Fahri A, Mohammadzadeh A. [Medical Students' Study Skills and Habits in Zanjan University of Medical Sciences]. Iranian Journal of Medical Education 2006; 6 (1): 101-7. [Persian]
- 16- Hosseini SMH, Ahmadi MH, Shavazi MA, Farsani SE. [Study Skills in Bachelor Students in the School of Public Health, Yazd, 2006]. Strides in Development of Medical Education 2008; 5 (2): 88-93. [Persian]
- 17- Amin Z, Khoo HE. Basics in medical education. Singapore National University of Singapore 2007.
- 18- Mesri R. [Aya edalat Amoozeshi bedone estandardsazie azmoone va arzyabie daghighie pishrafte tahsili mohaghghagh mishavad?] Vijenameh kholaseh maghalate davazdahomin hamayeshe keshvarie amoozesh pezheshki 2010. [Persian]
- 19- Khjeh dalooei M, Movafaghi Z, Jafari J, Saberi fard E, Feazi Z. [Kayfiat amoozash balini az didgahe karvarzan va karamoozane pezheshki daneshgahe pezheshkie mashhad]. Vijenameh kholaseh maghalate davazdahomin hamayeshe keshvarie amoozesh pezheshki 2010. [Persian]
- 20- Naderi N, Abedini S, Asghari N, Hoseini tafhnizi S, Jahangiri zarkani Z, SH N. [Assessment of education quality of basic sciences based on medical students' perspective]. Hormozgan Medical Journal 2010; 14 (3): 206-12. [Persian]
- 21- Nasri K, Kahbazy M, Noroozy A, Nasri S. [The medical education problems and possible Solutions in staggers and intern's view points of Arak University of Medical Sciences, 2006-07]. Arak University of Medical Sciences Journal 2010; 12 (4): 111-21. [Persian]
- 22- Pejhan A, Sabbaghzadeh M, Yaghoubifar M. [Investigating the satisfaction rate of the students of sabzevar university of medical sciences from the educational services and facilities in 2008]. 2 2010; 17 (2): 129-34. [Persian]

An Investigation of Current Curriculum of General Medical Course Oriented to Life Long learning in Army University

*Mozhgan Mohammadimehr¹, Alireza Khoshdel²

Received: 31 Jul 2013

Accepted: 6 Oct 2013

Abstract

Background: Besides necessary knowledge and skills, the Major aim of Medical school is to train students to achieve lifelong learning competencies. Curriculum is the most powerful tool in developing such skills. This study was designed to determine if the current curriculum of general medical course oriented to lifelong learning in Army University?

Material and Methods: This was a Descriptive- analytic study. The data were collected with using a researcher constructed questionnaire. Data was determined current curriculum of general medical course with lifelong learning approach in Army University. The data Analyzed with SPSS 16 by t- test and Pearson tests.

Results: The results showed orientation of current general medical curriculum with lifelong learning almost non favorite. Objective, teaching and evaluation were almost acceptable. Content, educational atmosphere were almost non-acceptable.

Conclusion: By emphasizing on necessity of Lifelong learning Competencies, It is recommended to pay attention to effectiveness of Curriculum Planning.

Keywords: Learning; Curriculum; Education, Medical

1. (*Corresponding Author) Assistant Professor, Development and Studies Center of Medical Education, AJA University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Tel: +98 21 85952860 E-mail: M.mohammadimehr@ajaums.ac.ir

2. Associate Professor, Department of Epidemiology, Faculty of Medicine, AJA University of Medical Sciences, Tehran, Iran